

RAZGOVOR IZMEDJU DRUGA ZVONKA KOMARICE I IBRIŠAGIĆA

Sjećanja druga Komarice , razgovor je vođen dana 13.novembra 1960. godine u prostorijama Sreskog arhiva u Banjoj Luci.

DRUŽE KOMARICA, MOLIM VAS, HOĆETE BITI LJUBAZNI DA MI KAŽETE KOLIKO SE VI SJEĆATE TOG RADA U "NAPRETKOVOJ" OMLADINI I PO ČIJIM DIREKTIVAMA SE JE VODIO TAJ RAD U SEKCIJI?

Hrvatsko kulturno društvo "Napredak", koje je imalo centralu u Sarajevu, imalo je podružnice po svim većim gradovima, pa tako i u Banjoj Luci. Omladinska sekcija HKD "Napredak" osnovana je još, negdje 1935.1936.godine i, moramo reći da je nekako životarila, u njoj su se stalno isprepletale tendencije utjecaja križarskog i s druge strane lijevog HSS-ovačkog. Tako se je stvar nekako vodila do 1938.godine. 1938. i 1939.godine, ja sam od druga Rudija Kolaka dobio zadatak kao tada aktivni SKOJ-evac, da se uključim u rad omladinske sekcije Kult.društva "Napredak" i da pokušamo tamo da djelujemo u smislu širenja progresivnih ideja, ideja jedinstva omladine, ideja borbe protiv rata i fašizma itd. uglavnom na širokoj platformi na kojoj se tada naša Partija borila.

DA LI SE SJEĆATE KOJI SU DRUGOVI TADA S VAMA BILI TAMO?

Jest, sjećam se. Nekako smo se skoro u isto vrijeme aktivizirali nas nekoliko i po tome vidim da se radilo o jednoj organizovanoj partijskoj akciji. U isto vrijeme smo se aktivirali: drug Milan Radman, pa Barić Željko, Barić Branko, pa Lastrić Branko, Dragomanović Zvonko, Nemeć Jozo, Lovrić Zvonko, zatim drugarica Pavlić Paula, Pavlić Dane, zatim tu je radila drugarica Mažar Nada, Čirski Nada, tako da već sam pregled ovih imena govori da su to bili omladinci koji su imali nekog utjecaja i koji su oko sebe uspijevali okupljati i širiti utjecaj među ostalim krugovima omladine u Banjoj Luci. Omladina koja

se je do tada osjećala nekako po strani i tražila sebi mjesto, osjećala je da joj nije mjesto sa križarima Feliksa Nedjelskog, niti sa Ljotičevcima. Hodžerobcima, a s druge strane nije imala smjelosti da pristupi KAB-u, omladini, pokretu, "Pelagiću", Kab-u, nego je bila negdje na pola puta. E, tu omladinu smo mi tada okupili i počeli s njom da radimo aktivno.

JA SAM LIČNO IZNENADJEN, NISAM ZNAO ZA DRUGA NEMECA, ON JE MOJ DRUGAR, NISAM ZNAO DA JE ON TU RADIO?

Jest, on je tu radio. Ja imam neke slike na kojima ima Jozo Nemeč, sa nekih izleta itd.

JA BIH VAS MOLIO AKO MOŽETE TE SLIKE NEKAKO DA NAM POŠALJETE, DA IH MI PREKOPIRAMO ZBOG VAŽNOSTI.

Dalje bi bilo pitanje kakve forme rada smo mi imali. Mi smo imali faktično sve forme aktivnosti, slično onima koje su imali naši stariji drugovi u KAB-u. Imali smo biblioteku, zatim smo imali literarnu sekciju. Ja se sjećam držao sam držao sam jedno predavanje na temu "Omladina i rat"-1938/39 škoška godina . Zatim pravili smo izlete. Na izlete smo išli čamcima i pješice. Obično su izleti bili u pravcu Trapista. Zatim smo imali dramsku sekciju. Pravili smo zabave, nismo mnogo zabava stigli napraviti. Sjećam se dobro 1939.godine imali smo recitacioni hor. Horskere recitacije nas je vježbao Ivica Mažar.

ZNAČI DIREKTNO POD UTJECAJEM KAB-a? SVE FORME?

Sve forme KAB-ove smo mi tamo prenosili. Imali smo jednu vrlo uspješnu horsku recitaciju na temu klasne borbe na selu u Hrvatskoj. To je bila recitacija koju je komponovao Dr Mangovac - kompozitor, nosila je naslov "Hej, preštimentovani gosponček", na kajkavskom jeziku i ona je ostavila dobar utisak ovdje u prostorijama nekakvog Hrvatskog doma, zbog porijekla, jer je odande iz Zagorja itd.

Sjećam se da smo davali jednu pseudosocijalnu dramu od Filipovića - antiratnu "Raspadanje". U toj drami glumila je drugarica Nada Mažar, Nada Čirski, Barić Željo, Lastrić Žarko, a režiseri smo bili drug Dragomanović i ja - učili smo se režirati. Onda smo pjevali u tom našem horu pjesme Matije Ivanića, tako da tih par priredbi - javnih manifestacija, uspjeli smo da proširimo svoj utjecaj i da vršimo jedan utjecaj, što je bilo važno, na našu stariju braću, pa čak i roditelje i da ih očuvamo od onog opasnog utjecaja klerofašista, koji su vršili ofanzivu na svakom koraku na te Hrvate, a u momentu kad se je već fašizam i ustaštvo spremalo da dodje u Jugoslaviju. Znam da smo za biblioteku imali sredstva iz dva izvora, jedno od priredbi, a drugo da smo sami skupljali i davali knjige - te napredne, dobrovoljno koliko koje imao. Imali smo izvjesnu malu materijalnu pomoć od same uprave tog društva. U toj upravi su sjedili ljudi koji su imali prilično nehomogena mišljenja. Tu je bila desnica HSS-ova, centar i nekakva ljevica koja je imala tada neki idol Bičanića, ili Rudicu Hercoga, tako da je i među njima uvijek bila borba - šta sa nama. Oni su uvijek osjećali da je to omladina koja je krenula ulijevo. Jedni su to tolerisali, a drugi su vidjeli u tome opasnost.

ALI NISU POKUŠAVALI OVAKO OŠTRIJE DA RIJEŠE?

Evo, i to ću vam reći. Dogadjaji su sami doveli stvari na jednu liniju zaoštavanja naših odnosa sa tim rukovodstvom. Naime, vi se sjećate, dok je HSS bila u opoziciji, prije sporazuma Maček-Cvetković, do tada se nekako nalazio zajednički jezik. Kad je Maček došao na vlast, kad su počeli koncentracioni logori, kad su počele s druge strane naše akcije za povratak Španaca iz Francuske, poslije španskog građanskog rata, kad su počele akcije Mačekove zaštite, HRS-a itd. protiv klasne borbe, a u smislu konzerviranja postojećih klasnih odnosa, jasno, u toj situaciji došlo je do zaoštavanja i nas mladjih sa upravom tog društva, reakcionarnom upravom. I kako se to dogodilo

možu vam čak reći. Bilo je to za božićne ferije 1939/40 godine, drug Magovac je u Zagrebu ispred lijevog krila HSS-a - ne Magovac, nego Franekić Martin, izdao letak u kojem je napao gospodsko rukovodstvo HSS-a. Vi znate da je Franekić Martin u stvari bio komunista i radio u komisiji za selo CK KP H. Taj letak sam ja dobio od drugarice Gerovac Ljubice, ona je poginula - narodni je heroj. Dala mi je oko 400-500 primjeraka tog letka, da ga ponese u Bosnu i da ga među hrvatskim selima preko Napretka i Napretkove omladine i omladinaca koji su tu bili, koji bi išli na ferije, da ga razbacamo, da bi na taj način napali to reakcionarno rukovodstvo HSS-a. Ja sam taj letak donio, nosio sam ga tu u čarapama da me ne bi neko pretresao, pa vidio u visokim čarapama sve su okolo noge bile od letaka. Mi smo jedan dio tih letaka podijelili preko organizacije Napretka naših omladinaca, a jedan dio sam ja predao Šoši Mažaru, da bi on da-lje preko partijskih kanala bacio taj letak na prava mjesta tamo gdje se partija borila za svoj utjecaj - na selo i gdje je trebala da raskrinkava to rukovodstvo HSS-a. To je bila jedna stvar. I jasno da su ta gospoda, tu je bio Dr Ninko Ljubičić, tu je bio Mesud Kulenović, tu je bila čaršija, koja je tada bila na vlasti, koja je dijelila vlast, pa je osjetila da je tu neko i nešto radi protiv njih. Nisu znali ko, odakle, nisu znali da smo mi taj prenosnik, ali nešto smo im postali još više sumnjivi, ali nisu preduzeli nikakve mjere. Govorkalo se je, mi smo imalu tu, u tom odboru i nekakvu svoju mrežicu, tako obavještavaju, kad su oni imali sjednice onda smo mi to saznavali, jer jedan od tajnika tog društva nosio zapisnike kući, a njegova kćerka je bila sa nama u omladini. Onda bi ona ukrala taj zapisnik i onda bi mi vidjeli kakvu politiku oni vode prema nama, da bi mi mogli odrediti svoju politiku prema njima.

~~A FA-LI SE SJEĆATE KO SU BILE TE KĆERKE? ČIJE SU KĆERKE BILE?~~

To su bile Papićeve kćerke - Draga Papić iz Učiteljske

škole i njena sestra koja je išla u Trgovačku akademiju.

Međutim mi smo i dalje aktivno radili. Došla je 1940. godina u ljeto, jesen. Ja lično sam radio tu preko ferija kad bih iz Zagreba dolazio, a normalno su radili drugovi koji su ovdje išli u srednju školu - sami i koji su studirali neke predmete koji ih nisu vezivali za Zagreb ili Beograd, oni su kroz cijelo vrijeme gurali. Međutim, cijela aktivnost je bila preko ljeta značajnija, masovnija i izleti su bili i sve su mogućnosti bile malo šire, a osim toga, mnogo je omladinaca dolazilo, specijalno sa studija. Tako, taj period aktivnosti omladinske - hrvatske koji nije baš tako dugačak. Došlo je tako ljeto - august te godine. Odnosi klasni su se još jače zaoštrili i opasnost najezde fašizma je već bila tu i mi smo u sporazumu, ne znam da li sa Ivicom, ja sam neko vrijeme po tom pitanju bio vezan za Ivicu Mažara, a neko vrijeme za Rudi Kolaka - ne znam po odluci na jednom sastanku sa jednim od njih, a možda sa obadva, na tom sastanku smo bili: ja, Dragomanović Zvonko i još ne znam ko - odlučili smo da mi jednim letkom napadnemo to gospodsko rukovodstvo HSS-a.

VLASTITIM LETKOM?

Vlastitim letkom mi ovdje kao hrvatska omladina, ali ne pod naslovom kao "Napretkova" nego napredna omladina hrvatska itd. I mi smo taj letak napisali u kojem smo raskrinkavali politiku vladajuće klike HSS-a. Taj letak smo štampali u štampariji Uzelac i dali ga medju omladinice i razbacali ga po gradu i selima: Zalužani, Motike, Šargovac i sve tuda gdje je živio hrvatski živalj, i gdje su ti politikanti HSS-a imali utjecaja. To je prošlo, ali je poprimilo ozbiljnije korake, pošto je tu HSS dijelio vlast, to se je malo policija aktivirala, vidjela je tu opasnost i imala je svoje prste tu, i krajem avgusta, možda početak septembra, i mi smo našli jednog dana zapečaćene prostorije. Zapečaćena biblioteka, sve- sve. Onda smo išli da tražimo objašnjenje počeli smo da demonstriramo.

A JE LI POLICIJA ZAPEČATILA?

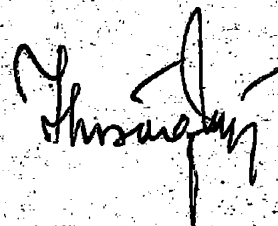
Nije policija zapečatila, nego uprava Napretka. I kad smo mi došli do Papića, moj stari je isto bio u tom odboru, pa drugi, i pitali - pa zašto vi to radite? "E, - kaže nama su iz policije rekli da je to postalo leglo komunizma i da je bolje da mi to zabranimo, nego da se policija miješa u naše društvo. Ako se policija miješa, mi moramo onda pisati izvještaj centrali i u Sarajevo, Zagren itd., nego smo mi to vama zabranili. Jasno, mi smo protestvovali, mi smo pokušali njih da podijelimo. Djelimično smo uspjeli, oni nisu to jedinstveno izglasali, ali je bilo jasno da u onoj istoj formi, tj. pod okriljem tog imena i u tim prostorijama koristeći to sve skupa mi više ne možemo kao organizacija da egzistiramo. Međutim, moram vam reći, nama to nije mnogo smetalo, jer smo se mi već toliko bili povezali, toliko upoznali, toliko smo mijenjali literaturu, tako da su oni samo vrata zaključali, a naša srca su ostala i naša povezanost je ostala. Kad je došlo vrijeme da se ide u NOB-u, vi to vidite po imenima, da je toga dosta, jedan veliki procenat je otišao među prvoborcima, 1941. godine u NOB-u. Eto tako, to bili tako nešto što ja mogu da se sjetim - improvizirano.

HVALA VAM LIJEPA! JA BIH VAS OVDJE IPAK JOŠ NEŠTO UPITAO, MI OVDJE IMAMO DOKUMENAT O KOJEM SAM VAM GOVORIO PRIJE NEGO ŠTO SMO ZAPOČELI OVAJ RAZGOVOR - O PROSLAVI ZRINSKO-FRANKOPANSKOJ. POLICIJA ZABRANJUJE TO, AZBOG TOGA?, ŠTO JE DOŠLA DO ZAKLJUČKA DA SU - ĆE TA SVEČANOST BITI ISKORIŠTENA DIREKTNO U KOMUNISTIČKE SVRHE, DA SE JASNO VIDE TENDENCIJE itd. MI OSKUDJEVAMO SA DOKUMENTIMA IZ TOG PERIODA, NE SAMO U BANJOJ LUCI, NEGO I U JUGOSLAVIJI, JA MISLIM DA I TAJ DOKUMENAT POKAZUJE OVO O ČEMU STE VI MALOČAS GOVORILI - DA JE NAPREDNA, BOLJE REČENO KOMUNISTIČKA OMLADINA U NAPRETKOVOM KRILU USPJELA DA TO DRUŠTVO USMJERI U PRAVCU U KOJEM JE RAĐELA TADA PARTIJA I KAB?

Sigurno, I ja mislim da je osnovno tu, faktično utjecaj KAB-a kao transmisije Partije za rad među društvima - svima ovdje, a spe-

cijalno medju društvima te intelektualne omladine. Mi smo išli jednoširokom linijom povezivanja i radničke omladine i seljačke omladine pod tu Napretkovu omladinu. Tu je stvorena takva platforma, da su ovi stariji iz tog rukovodstva Napretka shvatili - mi eto vršimo nekakav posao politički, povezujemo omladinu, a u stvari su očekivali da ćemo mi postati njihovi korteši kad oni dođu na vlast. Ali oni su se tu prevarili, mi smo pripremali ustanak, antifašističku borbu smo pripremali i vodili, tako da smo mi imali pored djaka u organizaciji i radnika i nekoliko seljaka: Mirko Orlovač iz Budžaka, on je moj kolega, on je tu dolazio, onda Milan Radman je skupljao uvijek oko sebe te mladiće seoske iz Šargovca i dovodio ih kod nas u dom davao im knjige i prenosio dalje na selo naše ideje itd.

HVALA VAM LIJEPO DRUŽE ZVONKO!

Arhiv Bos. krajine B. Luka

ABK 209-MB-1/182